

VEILEDER

M47-2013

Veileder for behandling av utbyggingssaker som kan berøre Ramsarområder og andre vernede Våtmarksområder

Bibliotekskjema

1. Utførende institusjon

Miljødirektoratet

2. 3. ISBN-nummer

[ISBN-nummer]

4. Oppdragstakers
prosjektansvarlig

[Oppdragstakers prosjektansvarlig]

5. 6. Kontaktperson

Vibeke Husby

7. 8. M-nummer

M-47/2013

9. År
10.11. tall

2013

12.13. Miljødirektoratets
kontraktnummer

[Miljødirektoratets
kontraktnummer]

14.15. SPFO-nummer

[SPFO-nummer]

16. Utgiver

Miljødirektoratet

17.18. Prosjektet er finansiert av

[Prosjektet er finansiert av]

19. Forfatter(e)

Vibeke Husby, Toril Grønningsæter og Tone Lise Alstad Eid

20. Tittel - norsk og engelsk

Veileder for behandling av utbyggingssaker som kan berøre Ramsarområder og andre vernede våtmarksområder

21. Sammendrag - summary

Miljødirektoratet har fått i oppdrag fra Miljøverndepartementet «å utarbeide en veileder til fylkesmennene om hvordan de skal forholde seg i utbyggingssaker som kan komme i konflikt med Ramsarområder og andre vernede våtmarksområder, både i forhold til Ramsarkonvensjonens retningslinjer og i forhold til naturmangfoldloven».

Det er svært viktig at fylkesmannen kommer tidlig på banen i utbyggingssaker som kan berøre Ramsarområder/ vernede våtmarksområder. Allerede før melding om planoppstart, vet gjerne fylkesmannen om større inngrep som planlegges. Fylkesmannen må så tidlig som mulig informere Miljødirektoratet om saken og ta kontakt med tiltakshaver og den aktuelle kommunen og be om et møte. Det er svært viktig at ulike alternativer, for eksempel ulike trasévalg i en samferdselssak, ikke forkastes på et for tidlig tidspunkt. Løsninger som ikke berører Ramsarområdet (eller andre vernede våtmarksområder) skal også utredes så langt det er mulig.

Fylkesmannen skal oppfordre tiltakshaver til å søke dispensasjon fra verneforskriften på et så tidlig tidspunkt som mulig etter at de ulike alternativene er utredet. Dispensasjon skal alltid søkes og behandles etter det strengeste regelverket først, i dette tilfellet naturmangfoldloven før plan- og bygningsloven.

Fylkesmannen må i hele planprosessen følge med og gi kommune og tiltakshaver veiledning og innspill underveis, slik at saken på best mulig måte er opplyst når beslutninger skal tas.

22. 4 emneord

Ramsarområde, våtmark, veileder, fylkesmannen

23.24. 4 subject words

Ramsar, wetland, guide line, County governor

Innhold

1	Bakgrunn	4
	Ramsar – konvensjon, status og retningslinjer	5
2	Fylkesmannens rolle i saker etter plan- og bygningsloven som berører Ramsarområder	6
2.1	Kommuneplan, kommunedelplan, reguleringsplan	6
2.1.1	Varsel om oppstart av planarbeid – pbl §§ 11-12, 12-8	6
2.1.2	Planprogram – pbl §§ 4-1, 11-13, 12-9	6
2.1.3	Offentlig ettersyn av plan og eventuell konsekvensutredning §§ 4-2, 11-14, 12-10	7
2.1.4	Dispensasjon fra plan- og bygningsloven	7
2.1.5	Saker etter sektorlovverk som berører Ramsarområder	8
3	Naturmangfoldloven	9
3.1	Generelt	9
3.1.1	De miljørettslige prinsippene i naturmangfoldloven kap. II	9
3.1.2	Ramsarområdene – forholdet til naturmangfoldloven	9
3.1.3	Saksbehandling	10
3.2	Dispensasjon	11
3.2.1	Dispensasjon fra verneforskriften	11
3.2.2	Dispensasjon etter naturmangfoldloven § 48	11
4	Kort oppsummering	14
	Vedlegg 1 – Ramsarområder i Norge	15
	Vedlegg 2 Eksempel – Planprosess for større vegsaker	18
	Planprogram	18
	Konsekvensutredning	18
	Kommunedelplan	18
	Reguleringsplan	19

Forsidebilde:

Svartelvas utløp i Mjøsa, Åkersvika naturreservat

Foto: *Norge i bilder. Opptak 1.6.2005*

1 Bakgrunn

Våtmarkene blir gjerne kalt biologiske supersystemer på grunn av høy produksjonsevne som gir grunnlag for svært stort biologisk mangfold. Våtmarker omfatter en rekke ulike naturtyper som utgjør grensesonen mellom land og vann.

Norge er et av de landene i Europa som har størst variasjon av våtmarker. Omtrent ti prosent av fastlandet vårt er våtmarker, og mesteparten av dette er myr. Våtmarkene bidrar til flere viktige økosystemtjenester. Våtmarker på elvesletter beskytter for eksempel mot erosjon av elvebredder og virker flomdempende på mindre flommer. De filtrerer og renses vann, og ikke minst lagrer de store mengder karbon og har potensielt stor betydning for utslipp av andre klimagasser som lystgass og metan. I tillegg til dette innehar våtmarkene et stort biologisk mangfold, ofte inkludert et spesielt rikt fugleliv. Våtmarkene oppleves av den grunn gjerne som eksotiske og gir verdifulle naturopplevelser.

Norge har pr. i dag 63 områder på den såkalte Ramsarlisten. Disse spesielt verdifulle våtmarksområdene i internasjonal sammenheng, har Norge påtatt seg å forvalte i tråd med Ramsarkonvensjonen for våtmarker. Alle de norske Ramsarområdene er vernet etter naturvernloven, naturmangfoldloven eller Svalbardmiljøloven. Miljødirektoratet har fått i oppdrag fra Miljøverndepartementet *«å utarbeide en veileder til fylkesmennene om hvordan de skal forholde seg i utbyggingssaker som kan komme i konflikt med Ramsarområder og andre vernede våtmarksområder, både i forhold til Ramsarkonvensjonens retningslinjer og i forhold til naturmangfoldloven»*.

I de senere årene har vi hatt eksempler på at store vegutbyggingsprosjekter har berørt viktige våtmarksområder med Ramsarstatus. E6 gjennom Åkersvika og utvidelse av RV22 gjennom Nordre Øyeren naturreservat er eksempler på dette. Forhåpentligvis vil denne veilederen være til hjelp for Fylkesmennene i behandlingen av større anleggs- og utbyggingstiltak som kan berøre Ramsarområder. Innholdet i veilederen vil også i stor grad gjelde for andre vernede våtmarksområder uten Ramsarstatus.

I denne veilederen vil vi fokusere på Fylkesmannens rolle i saker etter plan- og bygningsloven som berører Ramsarområder, samt gi en oversikt over hvordan naturmangfoldloven kommer til anvendelse i slike saker. Veilederen behandler retningslinjer for forvaltning av Ramsarområder, herunder Ramsarkonvensjonens føringer for å unngå inngrep i Ramsarområder. Sistnevnte gir anvisning på en tretrinns prosess der første trinn er å unngå inngrep, andre trinn er å minimalisere effekten av tiltaket og tredje trinn er å kompensere tap av våtmark med nye våtmarksområder dersom det allikevel gjøres inngrep. Videre behandles spørsmål om dispensasjoner etter naturmangfoldloven fra verneforskriftene.

Norge har i dag 9 Ramsarområder på Svalbard. Dette er verneområder opprettet i medhold av Svalbardmiljøloven og som forvaltes av Sysselmannen på Svalbard. Selv om både det juridiske rammeverket og forholdene for øvrig skiller seg fra fastlandet, håper vi denne veilederen også kan være nyttig for Sysselmannen på Svalbard.

Ramsar – konvensjon, status og retningslinjer

Konvensjonen om vern av våtmarker, Ramsarkonvensjonen, ble grunnlagt i den iranske byen Ramsar i 1971. Norge var ett av de første landene som ratifiserte konvensjonen i 1974. Ramsarkonvensjonen trådte i kraft 21. desember 1975 med formål å beskytte våtmarksområder generelt og særlig som leveområde for vannfugler. Etter hvert er målsettingen blitt utvidet, og omfatter i dag ivaretagelse av våtmarker både som leveområde for flora og fauna, og som viktig naturressurs for mange mennesker. Tapet av våtmarker skal begrenses og det økende presset på våtmarksområder bremses. Konvensjonen skal utbre kunnskapen om våtmarkenes økologiske betydning og deres betydning for forskning og rekreasjon.

Ramsarkonvensjonens definisjon av våtmarksområder er vid. Den omfatter blant annet myr og ferskvann, samt brakkvann og marine områder ned til seks meters dybde. Miljødirektoratet er norsk forvaltningsmyndighet for konvensjonen.

Konvensjonen har i dag tre hovedpilarer:

- å forvalte internasjonalt viktige våtmarksområder (Ramsarområder) slik at deres økologiske funksjoner ('*ecological character*') opprettholdes
- å sørge for fornuftig (bærekraftig) bruk ('*wise use*') av våtmarker generelt i forvaltning og arealplanlegging, herunder bl.a. kartlegge og gjennomføre verneplaner for våtmarker
- deltagelse i internasjonalt samarbeid om våtmarker - for eksempel bistandssamarbeid.

Norge har forpliktet seg til å sikre den økologiske funksjonen til sine 63 Ramsarområder gjennom bærekraftig forvaltning som bygger på beste tilgjengelige kunnskap om områdenes verdier og tålegrenser. Forvaltningsplaner skal utarbeides for samtlige områder, og planene skal godkjennes av Miljødirektoratet. Kontroll og overvåking skal gjennomføres inne i områdene og i tilgrensende influensarealer og buffersoner. Hvert tredje år rapporterer medlemslandene til Ramsarkonvensjonen om status for de utpekte Ramsarområdene. Videre er det krav om løpende rapportering fra Miljødirektoratet ved eventuell risiko for endringer i økologisk karakter, tilstand eller status i Ramsarområdene, og disse sakene må følges opp formelt gjennom informasjon og rapportering til sekretariatet om utvikling. I tilfeller der fylkesmannen er kjent med at det fins en risiko for endringer i et Ramsarområdes økologiske karakter, tilstand eller status, må fylkesmannen gjøre Miljødirektoratet oppmerksom på dette så tidlig som mulig.

I en del tilfeller blir rapporteringen fulgt opp av konvensjonssekretariatet, og i spesielle tilfeller kan Miljødirektoratet melde inn området til konvensjonens «overvåkingsliste» for Ramsarområder hvor den økologiske karakteren anses som truet (*Montreux Record*) eller be om at konvensjonen gjennomfører en rådgivende befaring (*Ramsar Advisory Mission*).

I Ramsarkonvensjonens prinsipp om erstatningsareal (Resolusjon VII.24, 1999), oppfordres landene til å kompensere for tap av våtmarksfunksjoner- og verdier forårsaket av menneskelig aktivitet, og viser til at dette gjelder både kvalitet og areal. Landene oppfordres til å prioritere kompensasjonstiltak knyttet til våtmarker av samme type og i samme nedslagsfelt. Prinsippet bygger på tre trinn, der første trinn er å *unngå* inngrep, andre trinn er å *minimalisere* effekten av tiltaket, og tredje trinn er å *kompensere* tap av våtmark med nye våtmarksområder. Det siste trinnet skal være en siste utvei og kan kun benyttes ved presserende nasjonale behov.

Listen over Ramsarområder i Norge, se vedlegg 1 ([Liste](#)), er blitt utvidet i alt seks ganger, sist i 2013. For tiden er det 63 Ramsarområder i Norge, og vi har valgt kun å utpeke Ramsarområder som er vernet etter naturvernloven/naturmangfoldloven og Svalbardmiljøloven, slik at den formelle oppfølgingen skjer etter bestemmelsene i disse lovene og i de enkelte verneforskriftene. Flere av Ramsarområdene er «våtmarkssystemer» som omfatter flere separate verneområder.

2 Fylkesmannens rolle i saker etter plan- og bygningsloven som berører Ramsarområder

2.1 Kommuneplan, kommunedelplan, reguleringsplan

24.1.1 Varsel om oppstart av planarbeid - pbl §§ 11-12, 12-8

Fylkesmannen skal motta varsel om oppstart av planarbeid når kommunene starter en planprosess. Også private aktører som starter opp en planprosess er pålagt å annonsere planoppstart i en avis som er alminnelig lest i på stedet. Et varsel om planoppstart inneholder oftest et kart som viser avgrensning for aktuelt planområde (ikke ved revisjon av kommuneplanens arealdel, men ved enkelte kommunedelplaner og ved reguleringsplaner). I de tilfeller der denne tidlige avgrensningen av planområdet viser at planen vil berøre et Ramsarområde, må Fylkesmannen gjøre oppmerksom på dette, og hvilke føringer det vil legge for planarbeidet, blant annet behandling etter naturmangfoldloven først.

Fylkesmannen må på dette stadiet, eller tidligere om Fylkesmannen allerede er kjent med saken, innkalle til et møte med kommunen og tiltakshaver slik at eventuelle alternativer kan diskuteres og saken kan belyses fra flere hold. Miljødirektoratet må varsles om saken.

2.1.1 Planprogram - pbl §§ 4-1, 11-13, 12-9

For alle regionale planer, kommuneplaner, og for reguleringsplaner som kan ha vesentlig virkning for miljø og samfunn, skal det som et ledd i varsling av planoppstart utarbeides et planprogram som grunnlag for planarbeidet. Forslaget til planprogram skal sendes på høring og legges ut til offentlig ettersyn. Det er viktig at statlige og regionale myndigheter og andre gir tydelige innspill til planprogrammet. Dersom berørt regional eller statlig myndighet allerede i forbindelse med forslag til planprogram ser at en plan kommer i konflikt med nasjonale eller viktige regionale hensyn, har de plikt til å varsle kommunen om dette i forbindelse med uttalelsen til planprogrammet. Dersom kommunen ikke tar hensyn til merknader som berører nasjonale eller viktige regionale hensyn, vil dette imidlertid kunne gi grunnlag for senere innsigelse til planen. Der hvor det ligger an til å kunne bli konflikt, må kommunen og aktuelle myndigheter drøfte spørsmålet før planprogrammet fastsettes.

Planprogrammet skal inneholde en oversikt over hvilke utredninger som skal inngå som en del av planarbeidet. Fylkesmannen skal, om det ikke framgår av utkast til planprogram, gi innspill om at kunnskap om berørte Ramsarområder skal inngå som en del av beslutningsgrunnlaget i den videre planprosessen og at planprogrammet må omtale og utrede alternativer som ikke berører Ramsarområdet. Fylkesmannen må i sin høringsuttalelse gjøre oppmerksom på føringer i det videre planarbeidet, blant annet behandling etter naturmangfoldloven først, og at saken kan ende med at Fylkesmannen fremmer innsigelse for å ivareta verdiene i Ramsarområdet.

2.1.2 Offentlig ettersyn av plan og eventuell konsekvensutredning §§ 4-2, 11-14, 12-10

Når en plan etter plan- og bygningsloven legges ut til offentlig ettersyn, skal den alltid følges av en planbeskrivelse som redegjør for planens formål, hovedinnhold og virkninger, samt planens forhold til rammer og retningslinjer som gjelder for området. For planer som skal konsekvensutredes, skal konsekvensutredningen legges ut sammen med planen til offentlig ettersyn.

I denne fasen vil det være avhengig av plantype hvor klar avgrensning av planområdene er. Det kan være en mer overordnet plan, f.eks. kommunedelplan, med flere alternativer eller en mer detaljert plan hvor planområdet/arealformålet er klart avgrenset. Det skal i begge tilfeller framgå av planbeskrivelsen om planen kommer i berøring med verneområder med Ramsarstatus. Planbeskrivelsen, og eventuelt konsekvensutredningen, skal omtale antatte konsekvenser for Ramsarområdet. På bakgrunn av disse opplysningene må høringspartene, inkludert fylkesmannen, uttale seg til planforslaget. Fylkesmannen må vurdere om de mener at verdiene i Ramsarområdet er tilstrekkelig ivarettatt i planforslaget, og dersom det er mangler, må dette påpekes. Fylkesmannen skal i sin uttalelse veilede kommunen på hvilke endringer som må innarbeides i planen for å unngå konflikt med Ramsarområdet, og eventuelt varsle innsigelse om disse endringene ikke blir innarbeidet.

Avhengig av høringsuttalelser til førstegangs offentlig ettersyn, kan det være behov for at planen legges ut flere ganger til ettersyn. Endringer i planforslaget som berører Ramsarområder må i hver runde vurderes av Fylkesmannen tilsvarende det som ble gjort ved førstegangs offentlig ettersyn.

2.1.3 Dispensasjon fra plan- og bygningsloven

Når det søkes om dispensasjon fra plan- og bygningsloven, jf. §§ 19-1 og 19-2, skal regionale og statlige myndigheter hvis saksområde blir berørt, få saken oversendt til uttalelse. Det betyr at Fylkesmannen skal få tilsendt saker som berører naturmiljø.

Kommunen skal opplyse saken før den sendes ut på høring, og når omsøkte tiltak berører et område med Ramsarstatus, skal kommunen redegjøre for dette i oversendelsen. I behandlingen av saken skal kommunen legge prinsippene i naturmangfoldloven til grunn. Dersom Fylkesmannen i sin saksbehandling av dispensasjonen ser at kommunen ikke har registret at tiltaket berører et område med Ramsarstatus, må det opplyses om dette i uttalelsen. Fylkesmannen må da gi et signal om konfliktgrad og vise til at saken må behandles etter naturmangfoldloven, inkludert verneforskriften, før dispensasjon kan gis etter plan- og bygningsloven. Dersom fylkesmannen ser at tiltaket kan stride mot verneformålet og/eller innebære en endring av områdets økologiske karakter, bør det gis en anbefaling om helt å unngå tiltak i Ramsarområdet, samt en tydeliggjøring av hvilken prosess som må følges dersom inngrep ikke kan unngås.

2.1.4 Saker etter sektorlovverk som berører Ramsarområder

For mange tiltak kreves det ikke utarbeiding av plan etter plan- og bygningsloven, men tiltakene behandles etter sektorlovverk. Dette gjelder bl.a. vindkraftverk og kraftlinjer som behandles etter energiloven. Det er retningslinjer for saksbehandling i energiloven som gjør at bl.a. Fylkesmannen får disse sakene til uttalelse. Disse sakene vil i de fleste tilfellene også utløse krav om konsekvensutredning. Fylkesmannen får dermed mulighet til å vurdere disse sakene på samme måte som i saker etter plan- og bygningsloven. Dersom et tiltak trenger tillatelse både etter verneforskriften og etter annet lovverk, bør vedtak først fattes etter verneforskriften. En slik vedtaksrekkefølge kan gjøre at man slipper en mer omfattende saksbehandling etter sektorlov i tilfeller hvor det ikke blir gitt dispensasjon fra verneforskriften.

Våtmarksystemet Nordre Øyeren

Foto: Naturarkivet/Kim Abel

3 Naturmangfoldloven

3.1 Generelt

Naturmangfoldloven har som formål at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur. Loven omfatter all natur, og gjelder for alle sektorer som forvalter naturmangfold eller tar beslutninger som har konsekvenser for dette mangfoldet. Loven virker sammen med andre lover som påvirker eller regulerer bruk av norsk natur. Det er en målsetting at loven vil medvirke til en bedre samordning av den samlede forvaltningen av naturmangfoldet. Alle Ramsarområder i Norge er vernet ved kongelig resolusjon og har en egen verneforskrift som gir rammer for naturinngrep og menneskets bruk og ressursutnyttelse innenfor verneområdet.

3.1.1 De miljørettslige prinsippene i naturmangfoldloven kap. II

Det følger av forvaltningsloven § 17 at et forvaltningsorgan skal påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes. Dette medfører også plikt til å utrede og vurdere konsekvensene vedtaket får for naturmangfoldet. Naturmangfoldloven har i kapittel II miljørettslige prinsipper som supplerer krav og hensyn som følger av forvaltningsloven og de lovene som regulerer den aktuelle omsøkte aktiviteten, for eksempel plan- og bygningsloven.

Naturmangfoldloven §§ 8-12 omtales i § 7 som prinsipper for offentlig beslutningstaking. Prinsippene gjelder enten en beslutning fattes med hjemmel i naturmangfoldloven eller andre lover. De inngår i saksforberedelsen og skjønnsutøvingen når de ulike myndighetene fatter beslutninger etter eget lovverk som berører naturmangfold. Plan- og bygningsloven og andre lover legger dermed sammen med naturmangfoldloven kapittel II rammer for aktiviteter og tiltak som påvirker naturmangfoldet.

Et grunnleggende krav i naturmangfoldloven kapittel II er at alle beslutninger skal bygge på kunnskap om naturmangfoldet og hvordan et planlagt tiltak påvirker naturmangfoldet (§ 8). Ved vurderingen av om et tiltak skal tillates eller ikke, skal prinsippene (§§ 8-12) legges til grunn som retningslinjer ved skjønnsutøvingen, jf. § 7. Det skal gjøres en vurdering av den samlede belastningen som naturmangfoldet er, eller vil bli, utsatt for (§ 10). Kostnadene ved miljøforringelse som vedtaket innebærer, skal bæres av tiltaks haver (§ 11). Det skal legges vekt på miljøforsvarlige driftsmetoder, teknikker og lokalisering (§ 12). Vet man lite om virkningene av tiltaket, skal føre-var-prinsippet tillegges stor vekt i saken (§ 9). De miljørettslige prinsippene, og praktisk bruk av disse i vedtak som berører naturmangfold, er nærmere omtalt i Miljødepartementets veileder Naturmangfoldloven kapittel II (2012).

3.1.2 Ramsarområdene - forholdet til naturmangfoldloven

Alle Ramsarområder i Norge er vernet med hjemmel i naturmangfoldloven, naturvernloven av 1970 eller Svalbardmiljøloven. Verneområder vedtas i statsråd ved kongelig resolusjon (kgl.res.), og hvert enkelt verneområde har en egen verneforskrift med vernebestemmelser for området.

Verneforskriften gir rammer for naturinngrep og menneskets bruk og ressursutnyttelse innenfor verneområdet. Gjennom verneplanprosessen skjer det en interesseavveining mellom

verneinteressene og andre interesser i området. Avveininger mellom vern og tiltak som kan forringe eller ødelegge verneverdier, skal så langt som mulig være avklart før et vernevedtak blir truffet. Disse avveiningene er grunnlaget for bestemmelsene i verneforskriften.

Verneforskriften trer vanligvis i kraft straks den er vedtatt. Tiltak og aktiviteter som er i strid med vernebestemmelsene, og som iverksettes etter at verneforskriften er trådt i kraft, krever tillatelse etter verneforskriften i tillegg til eventuelle tillatelser etter særlovgivningen. Kravet om tillatelse etter verneforskriften gjelder også for tiltak som har fått tillatelse etter annet regelverk før vernevedtaket, men hvor tiltaket ikke er utført når verneforskriften trer i kraft.

For tiltak som kan berøre Ramsarområder, gjelder som nevnt konvensjonens prinsipp om å primært unngå inngrep. Andre trinn er å minimalisere effekten av tiltaket, og tredje trinn er å kompensere tap av våtmark med nye våtmarksområder. Det siste trinnet skal være en siste utvei og kan kun benyttes ved presserende nasjonale behov.

Det er gitt retningslinjer for forvaltningsmyndigheten for verneområdene om tolkning og forvaltning av verneforskrifter. Ramsarkonvensjonen gir i tillegg retningslinjer for forvaltningen av Ramsarområdene, og vil ha betydning for praktisering av vernebestemmelsene.

3.1.3 Saksbehandling

Naturmangfoldloven § 48 tredje ledd har særskilte regler om saksbehandling ved tiltak i verneområder. Det følger av denne bestemmelsen at dersom et tiltak trenger tillatelse både etter verneforskriften og etter annet lovverk, kan tiltakshaver velge å søke om tillatelse parallelt. Vedtak skal i slike tilfeller først fattes etter verneforskriften, dersom ikke annet følger av verneforskriften eller forvaltningsmyndighetens samtykke.

Utgangspunktet for forvaltning av Ramsarområder er som nevnt over å unngå inngrep, og i planprosessene bør Fylkesmannen være aktiv for å få belyst og utredet alternativer som ikke berører Ramsarområder (og andre vernede områder).

Det er uansett viktig at Fylkesmannen så tidlig som mulig i prosessen gjør tiltakshaver oppmerksom på at tiltaket evt. noen alternativer for tiltaket berører et Ramsarområde. Videre må tiltakshaver gjøres oppmerksom på at tiltak må vurderes i forhold til verneforskriften og at det evt. må behandles som en dispensasjonssak dersom det ikke er mulig å finne løsninger som ikke berører Ramsarområdet. Fylkesmannen bør henvise til saksbehandlingsreglene i § 48, og kreve at tiltakshaver sender søknad om dispensasjon, som også inneholder nødvendig dokumentasjon om tiltakets virkning på verneverdiene, jf. § 48 fjerde ledd.

Dersom det gjennom planprosessen vurderes flere alternativer for tiltaket, må alle alternativer som berører verneområdet vurderes opp mot verneforskriften og verneverdiene. Det er viktig at man i planprosessen ikke gjør avklaringer omkring trasévalg/arealavgrensninger før forvaltningsmyndigheten har vurdert forholdet til verneområdet, og om naturmangfoldloven og verneforskriften gir hjemmel for dispensasjon. Det er også *svært viktig* at aktuelle alternativer som ikke berører verneområdet ikke forkastes på et for tidlig tidspunkt, det vil si før alternativene som berører verneområdet er utredet og vurdert i forhold til verneforskriften.

3.2 Dispensasjon

3.2.1 Dispensasjon fra verneforskriften

Hvilke aktiviteter og tiltak som er tillatt i et verneområde følger av verneforskriften for det enkelte område.

Tiltak og aktiviteter som er direkte tillatt i verneområdet fastsettes som konkrete unntak fra vernebestemmelsene. Alle aktiviteter og tiltak som ikke omfattes av verneforskriftens unntaksbestemmelser krever dispensasjon. Det er forvaltningsmyndigheten for det enkelte verneområde som har myndighet til å gi dispensasjon. Dispensasjon fra vernebestemmelsene forutsetter at det er hjemmel i verneforskriften eller naturmangfoldloven § 48.

De fleste verneforskrifter har spesifiserte dispensasjonsbestemmelser som åpner for at det kan gis dispensasjon til nærmere bestemte formål. Spesifiserte dispensasjonsbestemmelser er tatt inn i verneforskriften som en oppstilling av aktiviteter eller tiltak som forvaltningsmyndigheten kan gi dispensasjon til. De spesifiserte dispensasjonsbestemmelsene er uttrykk for konkrete avveininger av bruker- eller eierinteresser i verneområdet. Søknader om dispensasjon må likevel vurderes konkret i det enkelte tilfelle, blant annet opp mot virkningene for verneformålet. Det er kun aktiviteten eller tiltaket som direkte følger av den aktuelle bestemmelsen det kan gis dispensasjon til.

I tillegg til spesifiserte dispensasjonsbestemmelser som fremgår av verneforskriften, har naturmangfoldloven § 48 en generell dispensasjonsbestemmelse som gir hjemmel for å gi dispensasjon på bestemte vilkår. Dispensasjonsbestemmelsen er også tatt inn i verneforskriftene som er vedtatt etter naturmangfoldloven.

3.2.2 Dispensasjon etter naturmangfoldloven § 48

Naturmangfoldloven § 48 inneholder tre alternativer for dispensasjon fra vernevedtak. Bestemmelsen åpner for at det kan gis dispensasjon dersom:

- det ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig
- dersom sikkerhetshensyn gjør det nødvendig
- dersom hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig

Det følger av forarbeidene til naturmangfoldloven at den generelle dispensasjonsbestemmelsen i § 48 ikke kan brukes for å utvide den rammen som er trukket opp i vernevedtaket. Bestemmelsen skal være en sikkerhetsventil for tiltak som ikke kunne forutses eller spesielle/særskilte tilfeller som ikke ble vurdert på vernetidspunktet.

Dispensasjon når det ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig

Hvis et omsøkt tiltak eller en aktivitet ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, kan forvaltningsmyndigheten gi dispensasjon etter § 48 første alternativ.

Dispensasjon etter § 48 første alternativ omfatter tiltak som er forenlig med verneformål og verneverdier i det aktuelle området. Dette vil i noen grad avhenge av verneform. Ved søknad om dispensasjon må det først vurderes om vilkårene er oppfylt. Vilråene er kumulative, det vil si at begge vilråene må være oppfylt. Det at vilråene er oppfylt gir ikke krav på dispensasjon. Bestemmelsen er en *kan*-bestemmelse, som innebærer at det skal foretas en konkret vurdering av *om* det skal gis en dispensasjon dersom vilråene er oppfylt. I avveiningen av *om* dispensasjon skal gis, kan det være ulike grunner som taler for eller imot, blant annet presedenshensyn.

Dispensasjonsbestemmelsen er i utgangspunktet ment for uforutsette tilfeller eller spesielle/særlige tilfeller som ikke ble vurdert ved opprettelsen av verneområdet, i første rekke bagatellmessige inngrep eller forbigående forstyrrelser. § 48 første alternativ dekker tilfeller hvor verneformålet og verneverdiene tåler enkeltstående avvik fra vernebestemmelsene. Generelt vil det etter dette alternativet ikke være adgang til å dispensere for tiltak og bruk som forutsetter større tekniske inngrep.

Det første vilrået er at tiltaket *ikke strider mot vernevedtakets formål*. Hva som anses å være i strid med verneformålet, vil variere mellom de ulike vernekategoriene og med angivelsen av verneformålet for det enkelte område. For eksempel kan vurderingen være strengere i naturreservater enn i nasjonalparker eller landskapsvernområder, og vurderingen vil også kunne avhenge av miljøtilstanden i verneområdet.

Formålet for det enkelte verneområde fremgår av verneforskriften. Nærmere beskrivelse av verneformålet vil også kunne finnes i forarbeidene til vernevedtaket, både i foredraget til den kongelige resolusjonen og høringsdokumenter mv.

I vurderingen av om et tiltak eller en aktivitet er i strid med verneformålet, må det gjøres en konkret vurdering av det omsøkte tiltakets eller aktivitetens art, plassering, varighet og omfang. Hvilken virkning har tiltaket eller aktiviteten på verneformålet? Tiltaket eller aktiviteten vil være i strid med verneformålet dersom en tillatelse vurderes å ha en negativ påvirkning på verneformålet samlet sett. Betydningen for verneformålet både på kort og lang sikt er relevant. Mange små inngrep kan over tid få store konsekvenser for verneformålet. Eksisterende inngrep i verneområdet vil ha betydning ved vurdering av om et tiltak eller en aktivitet vurderes å være i strid med verneformålet.

Vilkåret om at *tiltaket ikke skal påvirke verneverdiene nevneverdig* innebærer en mer konkret vurdering av de enkelte verneverdiene som omfattes av verneformålet. Hvilke verneverdier som berøres avhenger av den faktiske situasjonen og miljøtilstanden på det tidspunkt søknaden blir behandlet. Kravet om at tiltaket ikke skal påvirke nevneverdig innebærer at dispensasjonsadgangen er snever. Det kan bare dispenseres i de tilfeller tiltaket vil ha ubetydelig eller begrenset virkning for verneverdiene. Dette kan være ved midlertidige eller forbigående forstyrrelser, eller enkeltstående aktiviteter eller tiltak.

Dispensasjon når sikkerhetshensyn gjør det nødvendig

Hvis et omsøkt tiltak er nødvendig av sikkerhetshensyn, kan forvaltningsmyndigheten gi dispensasjon etter § 48 andre alternativ.

Vilkåret er at det foreligger et sikkerhetshensyn. Med sikkerhetshensyn siktes det blant annet til sikkerhet for liv og helse, smittsomme sykdommer fra dyr og sikkerhet mot omfattende og

direkte skade på eiendom. I tillegg er det et vilkår at tiltaket er nødvendig. I nødvendighetskriteriet ligger det at sikkerhetshensynene må være av kvalifisert art, og at det ikke er praktisk mulig å ivareta dem ved tiltak utenfor verneområdet, eller ved å tillatte mindre inngripende tiltak innenfor verneområdet.

Bestemmelsen er en kan-bestemmelse, noe som innebærer at det skal foretas en konkret vurdering av om det skal gis en dispensasjon dersom vilkårene er oppfylt. Dersom vilkåret om at tiltaket er nødvendig av sikkerhetshensyn er oppfylt, kan det gis dispensasjon selv om tiltaket er i strid med verneformålet og kan påvirke verneverdiene. Ved vedtak om dispensasjon kan det stilles vilkår om at sikkerhetstiltaket gjennomføres i tett dialog med forvaltningsmyndigheten, for å sikre at hensynet til verneverdiene ivaretas på best mulig måte. Anbefalinger gitt for forvaltning av Ramsarområder jf. (retningslinjer fra Ramsarkonvensjonen) skal følges så langt det er mulig.

Dispensasjon av hensyn til vesentlige samfunnsinteresser

Hvis et omsøkt tiltak er nødvendig av hensyn til vesentlige samfunnsinteresser, kan forvaltningsmyndigheten gi dispensasjon etter § 48 tredje alternativ.

Vilkåret er at det foreligger en vesentlig samfunnsinteresse. Med vesentlig samfunnsinteresse menes tungtveiende hensyn av nasjonal betydning. Dette kan være for eksempel viktige kommunikasjonsanlegg som flyplasser, jernbaner eller større samferdselsprosjekter. Saker som har stor lokal interesse eller regional betydning er ikke tilstrekkelig som grunnlag for dispensasjon etter denne bestemmelsen. I tillegg er det et vilkår at tiltaket er nødvendig. Dersom det lar seg gjøre å ivareta samfunnsinteressen på annen måte, for eksempel ved valg av en annen trasé, er ikke nødvendighetskriteriet oppfylt. Alternative løsninger vil derfor være en sentral del av vurderingen av om nødvendighetskriteriet er oppfylt.

Bestemmelsen er en kan-bestemmelse, noe som innebærer at det skal foretas en konkret vurdering av om det skal gis en dispensasjon dersom vilkårene er oppfylt. Dersom den vesentlige samfunnsinteressen gjør det nødvendig med tiltak innenfor et verneområde, kan det gis dispensasjon selv om tiltaket er i strid med verneformålet og kan påvirke verneverdiene. Verneområdet vil være et tungtveiende argument for å finne en løsning utenfor området. Det kan også være at inngrepet kan gjennomføres på en måte som ikke forringer verneverdiene vesentlig selv om det er i strid med vedtatt verneforskrift.

Terskelen for å gjøre inngrep i verneområder skal være høy, og selv om det vil kunne inntreffe interessemotsetninger mellom verneinteresser og andre interesser, vil en dispensasjon etter dette alternativet i første rekke gjelde tiltak som ikke var aktuelle eller ikke ble vurdert på vernetidspunktet.

Naturmangfoldloven § 48 annet ledd angir hvilke hensyn som er særlig relevante ved vurderingen av om en dispensasjon skal gis ut fra hensynet til vesentlige samfunnsinteresser. I avveiningen mellom vesentlige samfunnsinteresser og hensynet til verneområdet, skal det særlig legges vekt på verneområdets betydning for det samlede nettverket av verneområder og om et tilsvarende verneområde kan etableres eller utvikles et annet sted. Dette innebærer at naturverdiens betydning i et helhetlig perspektiv og muligheten for vern av et erstatningsareal vil være et viktig argument i om dispensasjon skal gis eller ikke. I vurderingen av mulig erstatningsareal skal det først undersøkes om det finnes aktuelle arealer som henger sammen med eksisterende verneområde, slik at dette kan utvides et annet sted. Alternativt kan det også vurderes andre områder. Loven oppstiller ikke noe absolutt vilkår om erstatningsareal, men det skal foretas en konkret vurdering i hver enkelt sak om det er aktuelt å stille vilkår om vern av erstatningsareal. I Ramsarområder skal hovedregelen være at det stilles krav om erstatningsareal ved dispensasjon etter dette alternativet. Dette er en retningslinje som følger av Ramsarkonvensjonens Resolusjon VII.24, 1999).

Ved tiltak hvor det er aktuelt å vurdere dispensasjon av hensyn til vesentlige samfunnsinteresser, er det viktig at forholdet til verneforskriften avklares på et tidlig tidspunkt. Prosessen med vern av erstatningsareal kan ta tid, og som utgangspunkt bør et eventuelt erstatningsareal være vernet før tiltaket kan iverksettes. Dette må imidlertid vurderes konkret, og kan fravikes for eksempel dersom tiltakshaver kjøper det aktuelle arealet og det er meldt oppstart av verneprosess etter naturmangfoldloven § 42. Tiltakshaver kan pålegges å bekoste eventuelle undersøkelser/registreringer av aktuelle erstatningsområder.

Terskelen for å kunne gjøre inngrep i verneområder skal være høy, og inngrep som skader eller forringer verneverdier skal så langt som mulig unngås eller begrenses. Hvis det oppstår en situasjon hvor det er aktuelt å tillate inngrep som vesentlig ødelegger eller forringer verneverdier, må det vurderes i det enkelte tilfelle om den beste totale løsningen vil være å gi dispensasjon eller om grensene for verneområdet bør endres. Forvaltningsmyndigheten skal i slike tilfeller drøfte spørsmålet om eventuell endring av vernegrense og vern av erstatningsareal med overordnet myndighet. I tilfeller der det skal stilles vilkår om vern av et erstatningsareal, må oppstart av verneprosess avklares med overordnet myndighet.

4 Kort oppsummering

Det er svært viktig at fylkesmannen kommer tidlig på banen i utbyggingsaker som kan berøre Ramsarområder/vernede våtmarksområder. Allerede før melding om planoppstart, vet gjerne fylkesmannen om større inngrep som planlegges. Fylkesmannen må så tidlig som mulig informere Miljødirektoratet om saken og ta kontakt med tiltakshaver og den aktuelle kommunen og be om et møte. Det er svært viktig at ulike alternativer, for eksempel ulike trasévalg i en samferdselssak, ikke forkastes på et for tidlig tidspunkt. Løsninger som ikke berører Ramsarområdet (eller andre vernede våtmarksområder) skal også utredes så langt det er mulig.

Fylkesmannen skal oppfordre tiltakshaver til å søke dispensasjon fra verneforskriften på et så tidlig tidspunkt som mulig etter at de ulike alternativene er utredet. Dispensasjon skal alltid søkes og behandles etter det strengeste regelverket først, i dette tilfellet naturmangfoldloven før plan- og bygningsloven.

Fylkesmannen må i hele planprosessen følge med og gi kommune og tiltakshaver veiledning og innspill underveis, slik at saken på best mulig måte er opplyst når beslutninger skal tas.

Vedlegg 1 – Ramsarområder i Norge (kilde: Wikipedia)

Fylke	Navn	Km ²	Vernetype	Opprettet	Ramsar
Østfold	Kurefjorden naturreservat	4	Naturreservat	1978	1985
Østfold	Øra naturreservat	15,6	Naturreservat	1979	1985
Akershus	Nordre Øyeren naturreservat	62	Naturreservat	1975	1985
Hedmark, Oppland	Atnsjømyrene naturreservat	5,3	Naturreservat	2001	2011
Hedmark	Hedmarksvidda vms: Endelausmyrene	5	Naturreservat	1981	2011
Hedmark	Hedmarksvidda vms: Harasjømyrene	8,9	Naturreservat	2001	2011
Hedmark	Hedmarksvidda vms: Brumundsjøen	6,2	Naturreservat	1981	2011
Hedmark	Hedmarksvidda vms: Lavsjømyrene-Målikjølen	25,3	Naturreservat	2001	2011
Hedmark	Kvisleflået og Hovdliå naturreservat	56,8	Naturreservat	1981, 2005	2002
Hedmark	Tufsingdeltaet naturreservat	9,2	Naturreservat	1975	2002
Hedmark	Åkersvika naturreservat	4,3	Naturreservat	1974	1975
Oppland	Dokkadeltaet naturreservat	3,7	Naturreservat	1990	2002
Oppland	Fokstumyra naturreservat	7,8	Naturreservat	1923, 1969	2002
Oppland	Hynna naturreservat	15,4	Naturreservat	1990	2002
Buskerud	Fiskumvannet naturreservat	1,2	Naturreservat	1974	2013
Buskerud	Nordre Tyrifjorden vms: Averøya	1,1	Naturreservat	1985	1996
Buskerud	Nordre Tyrifjorden vms: Juveren	0,4	Naturreservat	1985	1996
Buskerud	Nordre Tyrifjorden vms: Karlsrudtangen	0,9	Naturreservat	1985	1996
Buskerud	Nordre Tyrifjorden vms: Lamyra	0,3	Naturreservat	1975	1996
Buskerud	Nordre Tyrifjorden vms: Synneren	0,5	Naturreservat	1985	1996
Vestfold	Ilene og Presterødkilen våtmarkssystem (2 delområder)	1,8	Naturreservat	1969, 1981	1985
Telemark	Møsvasstangen landskapsvernområde	14,3	Landskapsvernområde	1989	1996
Vest-Agder	Lista våtmarkssystem (10 delområder)	7,2	Naturreservat	-	1996
Rogaland	Jæren våtmarkssystem (22 delområder)	22	Naturreservat og fuglefredningsområde	-	1985, 2002
Rogaland	Rott-Håstein-Kjør fuglefredningsområde med Kjørholmene naturreservat	107,2	Fuglefredningsområde med naturreservat	1982, 2003	2011
Møre og Romsdal	Giske våtmarkssystem (6 delområder)	5,5	Naturreservat og fuglefredningsområde	1988	1996
Møre og Romsdal	Harøya våtmarkssystem: Lomstjøna	0,1	Naturreservat	1988	1996
Møre og Romsdal	Harøya våtmarkssystem: Lyngholman	0,65	Naturreservat	1988	1996
Møre og Romsdal	Harøya våtmarkssystem: Malesanden og Huse	0,7	Fuglefredningsområde	1988	1996
Møre og Romsdal	Harøya våtmarkssystem: Selvikvågen	0,4	Naturreservat	1988	1996

Fylke	Navn	Km ²	Vernetype	Opprettet	Ramsar
Møre og Romsdal	Mellandsvågen naturreservat	1	Naturreservat	1988	1996
Møre og Romsdal	Runde (5 delområder)	13,5	Naturreservat og fuglefredningsområder	1981	2013
Møre og Romsdal	Sandblåst/Gaustadvågen naturreservat	2,5	Naturreservat	1988	1996
Sør-Trøndelag	Froan naturreservat og landskapsvernområde	484	Naturreservat	1979	1996
Sør-Trøndelag	Havmyran naturreservat	40	Naturreservat	1982	2002
Sør-Trøndelag	Ørland våtmarkssystem: Grandefjæra	15,8	Naturreservat	1983	1985
Sør-Trøndelag	Ørland våtmarkssystem: Hovsfjæra	1,2	Dyrefredningsområde	1983	1985
Sør-Trøndelag	Ørland våtmarkssystem: Innstrandfjæra	1,1	Dyrefredningsområde	1983	1985
Sør-Trøndelag	Ørland våtmarkssystem: Kråkvågsvaet	11,9	Dyrefredningsområde	1983	1985
Sør-Trøndelag	Trondheimsfjorden våtmarkssystem: Gaulosen	2,6	Naturreservat	1983	2002
Nord-Trøndelag	Trondheimsfjorden våtmarkssystem: Eidsbotn	2	Fuglefredningsområde	1984	2002
Nord-Trøndelag	Trondheimsfjorden våtmarkssystem: Rinnleiret	2	Naturreservat	1995	2002
Nord-Trøndelag	Trondheimsfjorden våtmarkssystem: Ørin	0,5	Naturreservat	1993	2002
Nord-Trøndelag	Horta naturreservat og dyrefredningsområde	31,6	Naturreservat og dyrefredningsområde	2003	2013
Nord-Trøndelag	Innherrad ferskvannssystem: Hammervatnet	0,4	Naturreservat	1984	2013
Nord-Trøndelag	Innherrad ferskvannssystem: Lundselvoset	0,3	Naturreservat	1984	2013
Nord-Trøndelag	Innherrad ferskvannssystem: Lyngås-Lysgård	1	Fuglefredningsområde	1984	2013
Nord-Trøndelag	Sklinna naturreservat	5,9	Naturreservat	2003	2011
Nord-Trøndelag	Vest-Vikna kystlandskap (10 delområder)	135,9	Naturreservat og fuglefredningsområder	2003	2013
Nord-Trøndelag	Øvre Forra naturreservat	108	Naturreservat	1990	2002
Nord-Trøndelag	Tautra og Svaet	16,5	Naturreservat	1984	1985
Nord-Trøndelag	Ulendeltaet naturreservat	2,8	Naturreservat	1984	2011
Nordland	Anda naturreservat	0,5	Naturreservat	2002	2013
Nordland	Bliksvær naturreservat	43	Naturreservat	2002	2002
Nordland	Glomådeltaet landskapsvernområde	6,1	Landskapsvernområde	1997	2011
Nordland	Grunnfjorden naturreservat	14,7	Naturreservat	2000	2013
Nordland	Horsvær naturreservat	170,4	Naturreservat	2002	2013
Nordland	Karlsøyvær naturreservat	49	Naturreservat	1977	2002

Fylke	Navn	Km ²	Vernetype	Opprettet	Ramsar
Nordland	Laukvikøyene naturreservat	10,8	Naturreservat	2002	2013
Nordland	Lovunda/Lundeura naturreservat	1,5	Naturreservat	2002	2013
Nordland	Måstadjellet naturreservat med Måstadjellet landskapsvernområde	8	Naturreservat og landskapsvernområde	2002	2013
Nordland	Risøysundet naturreservat	5	Naturreservat	2002	2013
Nordland	Røstøyan landskapsvernområde med Nykan naturreservat	69,9	Landskapsvernområde og naturreservat	2002	2011
Nordland	Skogvoll naturreservat	55,4	Naturreservat	1983	2002
Nordland	Evenes vms: Sommervatnet	0,16	Naturreservat	1997	2011
Nordland	Evenes vms: Kjerkvatnet	2,2	Naturreservat	1997	2011
Nordland	Evenes vms: Nautå	0,4	Naturreservat	1997	2011
Troms	Evenes vms: Tennvatn	0,6	Naturreservat	1995	2011
Troms	Evenes vms: Myrvatn	0,9	Naturreservat	1995	2011
Troms	Balsfjord våtmarkssystem: Kobbvågen	6,2	Naturreservat	1995	2002
Troms	Balsfjord våtmarkssystem: Sørkjosleira	3,7	Naturreservat	1995	2002
Troms	Reisautløpet naturreservat	6	Naturreservat	1995	2011
Troms	Målselvutløpet naturreservat	12,9	Naturreservat	1995	2011
Finmark	Pasvik naturreservat	19	Naturreservat	1993	1996
Finmark	Slettnes naturreservat	12,3	Naturreservat	1996	2002
Finmark	Stabbursnes naturreservat	15,6	Naturreservat	1983	2002
Finmark	Tanamunningen naturreservat	34	Naturreservat	1991	2002
Svalbard	Bjørnøya naturreservat	2983	Naturreservat	2002	2011
Svalbard	Dunøyane fuglereservat	11,9	Fuglereservat	1973	1985
Svalbard	Forlandsøyane fuglereservat	5,4	Fuglereservat	1973	1985
Svalbard	Gåsøyane fuglereservat	2,4	Fuglereservat	1973	1985
Svalbard	Hopen naturreservat	3254	Naturreservat	2003	2011
Svalbard	Isøyane fuglereservat	2,3	Fuglereservat	1973	1985
Svalbard	Kongsfjorden fuglereservat	7,3	Fuglereservat	1973	1985
Svalbard	Nordenskiöldkysten og Ingeborgfjellet	317,5	Del av nasjonalpark	2003	2011
Svalbard	Sørkapp fuglereservat med Stormbukta og Sørkaplandet	397,1	Fuglereservat , del av nasjonalpark	1973	2011

Vedlegg 2 Eksempel - Planprosess for større vegsaker (Kilde: Statens vegvesen)

Når en veg skal bygges, er det kommunepolitikerne som vedtar endelig vegtrasé og detaljløsninger i utbyggingen. Politikerne gjør vedtak på grunnlag av vurderinger og anbefalinger fra Statens vegvesen og offentlige høringer. Kort fortalt - Statens vegvesen anbefaler, politikerne beslutter.

Planprogram

- 4 Første steg i planleggingen av en stor vegutbygging.
- 5 Statens vegvesen utarbeider forslag til planprogram, men det er politikerne i de berørte kommunene som til slutt fastsetter programmet.
- 6 Et fastsatt planprogram gir føringer for senere planfaser.

Hva inneholder et planprogram?

- Formål, rammer og premisser for det videre planarbeidet.
- Hvilke traséalternativer som skal utredes i de neste planfasene.
- Hvilke konsekvenstemaer som må utredes i senere planfaser og hvordan de skal utredes.
- Hvordan informasjon og medvirkning i senere planfaser skal gjennomføres.

Hva kan det gis innspill på?

- Hvilke alternativer og temaer som skal utredes i de neste planfasene.
- Hvordan informasjon og medvirkning bør gjennomføres i senere planfaser.

Hvem kan gi innspill?

- Offentlige etater, grunneiere og andre interesserte.

Når og hvordan ønsker Statens vegvesen innspill?

- Når planprogrammet legges ut til offentlig høring. Dette skjer normalt når oppstart av planarbeidet blir varslet.
- Høringsperiode og frist for innspill samt åpne møter blir annonsert i lokalpressen og på vegvesen.no.
- Innspillene bør være skriftlige, men på de åpne møtene er det mulig å gi muntlige innspill.

Konsekvensutredning

- I planprogrammet blir det stilt krav til hva som skal utredes på senere planstadier.
- Utredningene sammenfattes i en konsekvensutredning (KU).
- Konsekvensutredningen blir utarbeidet en gang i løpet av planprosessen, som regel i forbindelse med enten kommunedelplanen eller reguleringsplanen.
- Konsekvensutredningen inneholder omtale av vegprosjektets virkninger på miljø og samfunn.

Når ønsker Statens vegvesen innspill?

- Samtidig som det gis innspill til kommunedelplanen eller reguleringsplanen som utredningen er en del av.

Kommunedelplan

- Alle kommuner har en kommuneplan som grunnlag for virksomheten i kommunen. Planen skal ivareta både kommunale, regionale og nasjonale mål, interesser og oppgaver, og bør

omfatte alle viktige mål og oppgaver i kommunen. Det kan utarbeides kommunedelplan for bestemte områder eller temaer.

- Planlegging av større vegprosjekter er et tema som normalt behandles gjennom en kommunedelplan, som da blir andre steg i planleggingen av en stor vegutbygging.
- Etter avtale med berørt kommune, utarbeider Statens vegvesen forslag til kommunedelplan, mens det er politikerne i den berørte kommunen som til slutt vedtar planen.

Hva inneholder en kommunedelplan?

- Overordnede prinsipper for den framtidige vegutbyggingen: Valg av endelig trasé, plasseringer av kryss, vegstandard, bruk og vern av arealer nær vegen og byggegrenser er sentrale avklaringer som tas i en kommunedelplan.

Hva kan det gis innspill på?

- De overordnede prinsippene for den framtidige vegutbyggingen - se punktet over.

Hvem kan gi innspill?

- Offentlige etater, grunneiere og andre interesserte.

Når og hvordan ønsker Statens vegvesen innspill?

- Innspill ønskes ved varsel om oppstart av kommunedelplanen, og i avslutningsfasen når planen legges ut til offentlig høring.
- Varsel om planoppstart, høringsperiode og frist for innspill samt åpne møter blir annonsert i lokalpressen og på vegvesen.no.
- Innspillene bør være skriftlige, men på de åpne møtene er det mulig å gi muntlige innspill.

Reguleringsplan

- Tredje og siste steg i planleggingen av en stor vegutbygging.
- En detaljering av det som er vedtatt i kommunedelplanen.
- Statens vegvesen utarbeider forslag til reguleringsplan, mens det er politikerne i den berørte kommunen som til slutt vedtar planen.

En reguleringsplan omhandler vegens utforming i detalj:

- Hvilket areal Statens vegvesen trenger til den framtidige vegen og hvordan arealene inntil vegen er tenkt brukt.
- Utforming av veg med kryss, støytiltak, adkomster til enkelteiendommer, miljøtiltak, vilttiltak, eventuelle gang- og sykkelveger eller andre tiltak på eller langs lokalveger, områder for deponi og rigg samt prinsipper for vannavrenning.

Hva kan det gis innspill på?

I prinsippet ønskes innspill på alt som har betydning for utforming av vegen. Relevante innspill kan være plassering av vegen, lokale adkomstforhold, støytiltak, krysningsmuligheter, vannavrenning og stikkrenner, forholdet til brønner og lignende.

Hvem kan gi innspill?

Offentlige etater, grunneiere og andre interesserte.

Når og hvordan ønsker Statens vegvesen innspill?

- Innspill ønskes ved varsel om oppstart av reguleringsplanen, og i avslutningsfasen når reguleringsplanen legges ut til offentlig høring.
- Varsel om planoppstart, høringsperiode og frist for innspill samt åpne møter blir annonsert i lokalpressen og på vegvesen.no. Berørte grunneiere blir også informert gjennom brev.
- Innspillene bør være skriftlige, men på de åpne møtene er det mulig å gi muntlige innspill.

Miljødirektoratet

Telefon: 03400/73 58 05 00 | Faks: 73 58 05 01

E-post: post@miljodir.no

Nett: www.miljodirektoratet.no

Post: Postboks 5672 Sluppen, 7485 Trondheim

Besøksadresse Trondheim: Brattørkaia 15, 7010 Trondheim

Besøksadresse Oslo: Strømsveien 96, 0602 Oslo

Miljødirektoratet ble opprettet 1. juli 2013 og er en sammenslåing av Direktoratet for naturforvaltning og Klima- og forurensningsdirektoratet (Klif).

Vi er et direktorat under Miljøverndepartementet med 700 ansatte i Trondheim og Oslo. Statens naturoppsyn er en del av direktoratet med over 60 lokalkontor.

Miljødirektoratet har sentrale oppgaver og ansvar i arbeidet med å redusere klimagassutslipp, forvalte norsk natur og hindre forurensning.

Våre viktigste funksjoner er å overvåke miljøtilstanden og formidle informasjon, være myndighetsutøver, styre og veilede regionalt og kommunalt nivå, samarbeide med berørte sektormyndigheter, være faglig rådgiver og bidra i internasjonalt miljøarbeid.